

השבר וחלומה

דפנה שחורי: מערכת הפעלה, הוצאת פרדס 2015, 75 עמ'

שם פשוט ומטעה יש לספרה האחרון של דפנה שחורי, מערכת הפעלה. פשוט כי רבים מהשירים באמת מתייחסים למערכת הפעלה כפשוטה, מערכת הפעלת מחשב. מטעה, היות שזו בעצם כותרת לא פשוטה כשצוללים לרבידיה במהלך קריאת השירים הלא קלים לעיכול לקוראים, ואני מניחה שגם למשוררת. יתרה מזו, הקריאה בספר מבהירה שלא ברור מי פה מפעיל את מי, שחורי את מערכת ההפעלה, או שמא, למרות שזו היא שהגתה אותה, היא גם זו המופעלת על ידה.

שם הספר מגלם גם רובר ארס פואטי, שמתייחס לשפה כסוג של מערכת הפעלה, מערכת סימנים של אותיות, המפעילה עולמות שלמים שאין להם ביטוי בחומר, גלגלי מוח, אופני ביטוי וחזותם בעולם המשורר של שחורי. זהו עולם לא קיים ועם זאת לא לגמרי דמיוני. עולם השואב את קיומו מהעולם החומרי והדמיוני של סופרמרקטים, שכנים ופייסבוק, אך שואף להתעלות מעליהם. עולם של גברים נוטשים ומין חסר תכלית התר אחר מענה ואלטרנטיבה לכאביו.

אותו עולם ביניים, בין הדמיוני למציאות, קיים ושירי בשירים. הוא נוכח במלוא מורכבותו, יפעתו ומחשיותו, בשלל צבעים

ובפיתולי דימויים מפורטים. בעולם הזה נספג (או שמא רק נאגר?), הדם השותת מחיי היומיום, שובל המרירות שהם משאירים בפה, בגוף כולו. השירים הם סוג של דיאלוג בין שני עולמות אלו, שתי לשונות, אשר בהם האחד משקף את השני, כמו מראות מעוותות, מגחיקות אבל גם מפתיעות ומשעשעות.

"הוא מְשַׁךְ אֶת הַלְשׁוֹן / הַשְּׂכִיב אוֹתָהּ עַל מִטָּה / חֲתָךְ אוֹתָהּ לְחֵתִיכוֹת / --- / אַחַר כֵּךְ לָקַח עוֹד לְשׁוֹן / הַשְּׂכִיב עַל הַלְשׁוֹן הַיְשָׁנָה / חֶסֶל לְשִׁתִּיחַן אֶת הַצּוּרָה / --- / הוּא מְצַחֵצַח אֶת פִּנֵּת הַזְכָּרוֹן / מְצַלֵּץ בְּפַעְמוֹן לְשׁוֹעֵרָת / שְׁאֶסְפָּה אֶת הַלְשׁוֹן בֵּינִי מְעַגְלָת / לְמִשְׁמַרְת / בְּזֵהִירוֹת יִתְרָה / כְּמִי שְׁאוֹחֶזֶת אוֹצָר / שְׁעִלּוֹל לְקוֹם לְתַהֲוִה / לְחַרֵץ לְעִבְרָה לְשׁוֹן בְּרִיאָה / וְלַפְצָח בִּלְל גְּדוֹל" (לשון, עמ' 42).

מוטיב ההכפלה בשיריה של שחורי מיוצג באופנים רבים, בין אם בשירים העוסקים באחותה, המשמשת כמעין הרחבה לדמות הדוברת בשירים ('אחותי ואני', עמ' 10), או אפילו הרחבת דמותה של שחורי עצמה, כמו למשל בשיר 'תמיד אני

דפנה שחורי מערכת הפעלה

מחכה', אחד השירים היפים והמרכזיים בספר. אלו מוטיבים שמלווים את שירתה של שחורי עוד מתחילת כתיבתה ומעניין להתחקות אחר התפתחותם פה. בנוסף, ניתן למצוא הכפלה של איברים, כמו בשיר 'לשון', וגם עצמים כגון טבעות, אשר הכותבת מרפרפת באפשרויות השימוש השונות שהשפה יכולה לייחס להן, בין אם זו הטבעת החלודה על אצבעה בשיר 'מציאה' (עמ' 32) או אלו שבשיר 'טבעות' (עמ' 13) המתתייחסות לטבעות-העייגולים השחורים סביב לעיניים, שהופכות את הראייה עצמה לכפולה: "בְּחֵצֵי הַשְּׁנָה הָאֲחֵרוֹנָה מֵאֵז שֶׁהִתְרַאֲנִי / גַּם אֲנִי הוֹסַפְתִּי לְעֵינִי / שְׁתֵּי טִבְעוֹת / מֵאֵז אֲנִי רוֹאָה כְּפוֹל וּמְכַפֵּל / וְאֶת עֵינַי הַמְתַּבְּוֵן הָאֲחֵרוֹרִית / זֶה שְׁמוֹסְרֵת מִדֵּי פַעַם ד"ש אֶלְמוֹנִי, עֲצַמְתִּי / ---".

כפילות זו באה לידי ביטוי גם במשחקים שיוצרת שחורי בין מכוּעַר לִיפָּה, בין 'חולדה יפהפיה' (חיה שאף היא זוכה פה להרחבה ומלווה את שחורי עוד מספרה הקודם גולדפיש), דרך דמות החולדה המוטבעת על טבעת חלודה, לבין "מלכת הכיעור" (עמ' 24).

היא משחקת במושגים של כיעור ויופי, מחליפה ביניהם, תוך שהיא מלגלגת על כמיהתה להיות יפה, המקבילה לכמיהתה להיות נאהבת. אלו משחקים ממכירי לב, משום שהם בסופו של דבר מרוקנים את המושגים של יופי וכיעור מתוכן ומשאירים את המשוררת עירומה בכמיהותיה השותתות.

אולם גם כששחורי עוסקת באפל, דימוייה שועטים לכיוון ההפוך, מחפשים אחר הנשגב, הקסום והפתייני. כך

קורה לדוגמה, שהמכוּעַר ששוררת קניות היא לא סתם מכוּעַר אלא "מלכת הכיעור". השירה של שחורי מתארת ברהיטות מפליאה ומפתיעה חיים מגומגמים המשתוקקים להגיע לאיזה קצה, לאיזושהי קיצוניות שתהפוך למיתית, לגדולה מהחיים, שאולי תצדיק את הכאב. הזוהר המדומה הזה, בעצם מבטא שבר, את החלום הזוער-בורגני ושברו, ואולי להפך, את השבר, הניסיונות לחיות בתוכו, ואיתו את החלומות, העולמות הקסומים והאפלים, שהוא מוליד. ניסיונות אלו הם כאבני סיופוס שגוררת המשוררת בניסיונותיה להעפיל לאיזה הר, לכבוש הישגים, להבטיח את מקומה בפסגת החיים המוגנים, הנורמטיביים. אולם מדובר בכישלון ידוע מראש, כמו שנרמז כבר מהשיר הפותח 'פרידה'. שחורי מאפשרת לכמיהתה להיות פעורה עד כדי כך שהיא כמעט נופלת לתהום שלה. אבל אז באים החיים הדמיוניים, על עושר הדימויים והצבעים שהם מציעים; וזאת כדי להציל אותה, לטשטש ולהעתיך אסתטיקה, להוביל אותנו בלשון בוטחת ללב המאפליה.

אבן

אָבֵן הַעֵצֵב כָּל כֵּךְ גְּדוֹלָה וְכִבְדָּה
שְׁאֵנִי מַחְלִיטָה לְעֵלּוֹת לְשִׁכְן וּלְבַקֵּשׁ
שִׁיפְעִיל אֶת זְרוּעוֹתַי הַחֲסוֹנוֹת
וְיִדְרֹר אוֹתָהּ לְמִטָּה
הוּא שׁוֹאֵל בְּפִלְיָאָה אִם לֹא אֶכְפֵּת לִי לְשֹׁכֵר מְשֻׁהוּ
וְאֲנִי עוֹנָה לוֹ:
עַלִּי
עַל אֲחֵרוֹתַי
וְנִשְׁכַּבְתִּי

ומשהו אישי: אני סבורה כי השירים של דפנה ושלי מקיימים דיאלוג משום שהם נפגשים באותם צמתים, בפנייה ימינה לחיי הפרווורים, בפניה שמאלה, הרחק מהדשא של השכן, קרוב יותר לחורים האפלים, חורי ביוב או אולי ערווה, שחיים מהוגנים ונורמטיביים נבנים עליהם ומשתיקים.

גילי חימוביץ'

לקפוץ ולהישאר בחיים

סמדר שרת: אם לא היה פה מעקה הייתי עפה, הוצאת ספרי עיתון 77 2016, 91 עמ'

ספרה החדש של המשוררת סמדר שרת אם לא היה פה מעקה הייתי עפה הוא בבחינת חידוש מרענן בנוף השירה העברית בת זמננו, הטרודה, כך נדמה, בחלוקה לקטגוריות זהות, התבצרות בהן והדגשת ייחודיותן על פני זהויות אחרות. שירתה של שרת היא מעיין לירי זך אשר בוקע בענווה ממאווי הנפש. והיא חפה מאמירה קולקטיבית-פוליטית-אידיאולוגית כפייתית וטרחנית. בנקל ניתן היה לפרס את שירת שרת באזמל התיאוריה האקזיסטנציאליסטית-יונגיאנית ולהציגה בגאווה בפני הקוראים, אך אין צורך, לא הפעם. לא כאשר בספר (שזכה בתמיכת המועצה לתרבות ואמנות של מפעל הפיס) יש מנעד עשיר של תכנים ותיאוריות שהמכנה המשותף לרובם הוא סגנון אסתטי מקורי, מלהיב ובעיקר מאחד. כלומר, כזה המאפשר להזדהות עם התוכן או לכל הפחות לחוש כלפיו אהדה, חמלה, כאב, שמחה או מבע רגשי אחר.

בד בבד, קשה להתעלם מהאופן שבו מאפשרת המשוררת לגעת בחבלי נפשה ובפצעיה האינטימיים. כך למשל בשיר 'קוברת' (עמ' 17), אחד מרבים על הוריה של המשוררת, מותם וגעגועיה אליהם, מבוטא הגעגוע כשהוא מהול בכיקורת רקה אך מושחזת: "בתוך השקט הזה/ אני קוברת אותך, אבא/ כל רגע מחדש/ אתה מסרב למות, להיפרד, מתעקש לחיות, מתפתל/